

С.О. ЮДИН

канд. юрид. наук

Ін-т підготовки слідчих кадрів для СБУ у складі Нац. юрид. академії України імені Ярослава Мудрого

УДК 343.100

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ІНТЕРПОЛУ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ МОКП У СФЕРІ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ

Запропоновані шляхи удосконалення правового регулювання відносин у сфері боротьби з міжнародним тероризмом з використанням можливостей Інтерполу.

Інтерпол "як орган Всесвітнього поліцейського конгресу" [1, с.92] був заснований зазначеним конгресом 7.09.1923 року в м. Відні (Австрія). "Про міжнародний тероризм як протиправне та небезпечне явище мова зайшла в 30-ті роки" [2, с.4] ХХ сторіччя, але Інтерпол тривалий час після його заснування не займався злочинами, пов'язаними з тероризмом. Чинний Статут Інтерполу був прийнятий "на сесії Міжнародної комісії кримінальної поліції в 1956 році в Відні" [3, с.41]. Статтею 3 Статуту Інтерполу [4, с.112] йому забороняється діяльність політичного, військового, релігійного чи расового характеру. Поступове розповсюдження проявів міжнародного тероризму призвело до вдосконалення міжнародно-правових основ боротьби з ним.

"У 1985 році на 54 сесії Генеральної Асамблеї Інтерполу була прийнята резолюція про створення спеціалізованої групи у складі Генерального секретаріату для посилення взаємодії країн-членів у боротьбі з тероризмом" [5, с.26]. З цього моменту Інтерпол також долучився до боротьби з міжнародним тероризмом. "В листопаді 1992 року в столиці Сінгапурі Дакарі на 61 сесії Генеральної Асамблеї Міжнародної організації кримінальної поліції за зверненням уряду України Україну було прийнято до її складу" [6, с.64]. Однак до цього часу можливості Інтерполу у сфері боротьби з тероризмом українськими правоохоронними органами використовуються недостатньо, що пов'язане з відсутністю в Україні належного правового регулювання зазначених відносин. Їх удосконалення на науковій основі є нагальною проблемою, вирішення якої видається важливим науковим та практичним завданням.

Вирішення різноманітних проблем, пов'язаних з підвищенням ефективності діяльності Інтерполу, а також боротьби з тероризмом присвятили свої наукові роботи як вітчизняні вчені – В.Ф. Антипенко, О.М. Бандурка, А. Мацько, М.А. Погорельський та інші, так і вчені країн СНД – Я.М. Бельсон, Є.Г. Ляхов, В.С. Овчинський, К.С. Родіонов, В.І. Самарін та інші, однак у роботах вітчизняних науковців проблема вдосконалення нормативного регулювання боротьби українських правоохоронних органів з міжнародним тероризмом із використанням можливостей

Інтерполу або взагалі окремо не розглядалася, або розглядалася фрагментарно при дослідженні інших проблем цієї багатогранної теми.

Метою цієї статті є пропонування науково обґрунтованих шляхів удосконалення правового регулювання відносин у сфері боротьби українських правоохоронних органів з міжнародним тероризмом із використанням можливостей Інтерполу.

Слід зазначити, що Інтерпол надає українським правоохоронним органам можливість фактичної реалізації міжнародних договорів в сфері боротьби з тероризмом, а також міжнародних договорів в сфері кримінального процесу в рамках його статутних норм в умовах, коли їх реалізація чинним українським кримінально-процесуальним законодавством не передбачена.

Україна є учасником багатьох вказаних міжнародних договорів, тому виникає питання співвідношення норм Конституції України і норм міжнародного права, яке в загальному вигляді в Україні врегульовано таким чином: оскільки відповідно до частини другої статті 8 Конституції України Конституція України має найвищу юридичну силу і закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй, то норми національного законодавства України, у тому числі і міжнародно-правові норми, які є частиною національного законодавства України, не повинні суперечити Конституції України. Викладене вище ілюструє одну з проблем, з якою стикаються держави, відповідно до Конституції яких міжнародні договори є частиною національного законодавства, а саме - проблему співвідношення норм міжнародних договорів і нормативних актів, прийнятих органами держави, у тому числі прийнятих ними законодавчих актів у сфері кримінального процесу. Адже виникає питання, яка норма має пріоритет у разі прийняття Верховною Радою України таких актів після ратифікації нею міжнародного договору у разі розбіжностей між ними. Саме тому з метою уникнення виникнення зазначеної проблеми всі без виключення міжнародні договори, які регламентують кримінально-процесуальні аспекти міжнародного співробітництва, повинні реалізовуватися

лише з використанням норм національного кримінально-процесуального законодавства. Оскільки чинний Кримінально-процесуальний кодекс України ці питання не регулює, вони мають бути вирішені в новому КПК України.

Слід також мати на увазі, що з використанням каналів Інтерполу може здійснюватися взаємодія правоохоронних органів України з правоохоронними органами зарубіжних країн при виконанні кримінально-процесуальних дій по розкриттю і розслідуванню злочинів та при екстрадиції злочинців. Вона регламентується у тому числі й пунктом 5 "Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів", що затверджена спільним наказом МВС України, Генеральної прокуратури України, СБУ, Державного комітету у справах охорони державного кордону України, Державної митної служби України, Державної податкової адміністрації України № 3/1/2/5/2/2 від 9.01.1997 року, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 26.02.1997 року за № 54/1858 [7].

Правовою основою зазначеної взаємодії є відповідні міжнародні конвенції, міжнародні договори про правову допомогу у кримінальних справах та екстрадицію, ратифіковані Верховною Радою України. Не ратифіковані Верховною Радою України міжнародні договори України, наприклад, міжвідомчі угоди, що передбачають проведення процесуальних дій на території іншої держави, не є законною підставою для проведення зазначених процесуальних дій. Тому правильною видається точка зору А. Мацко: «у договорі між МВС України та МВС Білорусі закріплено обов'язок спільного проведення на території обох країн слідчих дій. Проте законність таких дій може виявлятися сумнівною з точки зору кримінально-процесуального законодавства України, відповідно до якого у процесі розслідування кримінальної справи не допускається участь представників іншої держави, у тому числі й тих, котрі виконують поліцейські функції» [8, с.98]. Таким чином, звернення суб'єктів доказування на підставі пункту 5.1 "Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів" через відповідних прокурорів, що здійснюють нагляд, у Генеральну прокуратуру України з клопотанням про підготовку звернення до центрального органу юстиції (прокуратури) відповідної країни із запитом про надання правової допомоги з метою вирішення питання виконання окремих слідчих дій (впізнання, обшуку, арешту та інших), а також екстрадиції та отримання відомостей про рух коштів на банківських рахунках на території зарубіжних держав може привести до позитивного результату лише при наявності договору України з зазначеною країною про правову допомогу у кримінальних справах чи екстрадицію.

Відсутність з конкретною країною договору про правову допомогу у кримінальних справах чи екстрадицію в умовах наявності чинного міжнародного договору в сфері боротьби з міжнародним тероризмом для цієї країни і України при відсутності на цей час імплементації міжнародно-правових норм в сфері боротьби з міжнародним тероризмом в українське кримінально-процесуальне законодавство, ускладнює боротьбу зі злочинцями, пов'язаними з тероризмом.

У зв'язку з вище викладеним, Верховній Раді України необхідно прийняти відповідні зміни до кримінально-процесуального законодавства, які б забезпечили створення механізмів реалізації як міжнародних конвенцій в сфері боротьби з тероризмом, так і інших ратифікованих Україною міжнародних договорів, що регламентують боротьбу з міжнародною злочинністю.

Зазначені проблеми існують не лише в Україні. На прикладі США В.Ф. Антипенко доречно стверджує, що "масштабні терористичні акти проти США в 1993 р., 1995 р. і особливо здійснені 11.09.2001 р. красномовно вказують на безпорадність національної та міжнародної правових антитерористичних систем і відсутність ефективної взаємодії між ними" [9, с.54].

На цей час правоохоронні органи України фактично не мають можливості процесуального співробітництва в сфері боротьби з міжнародним тероризмом разом із правоохоронними органами тих країн, з якими Україною не укладені договори про взаємну допомогу у кримінальних справах та екстрадицію, у зв'язку з чим невикористання Україною існуючих можливостей інформаційного співробітництва у цій сфері є Інтерполом видається неприйнятним.

У боротьбі з міжнародним тероризмом «Інтерпол насамперед додержується основних рішень ООН в питаннях боротьби з міжнародним тероризмом» [10, с.115], які сформульовані на "Восьмому Конгресі ООН по запобіганню злочинності та поведженню з правопорушниками (1990 р., Гавана) в документі "Заходи по боротьбі з міжнародним тероризмом" [10, с.115].

Генеральний Секретаріат Інтерполу у 1998 році розробив "Порадник по співробітництву в боротьбі з тероризмом" [11, с.157-164], заяву про необхідність виконання положень якого Генеральна Асамблея Інтерполу зробила в Декларації по боротьбі з тероризмом, прийнятої 27.10.1998 року на 67 сесії Генеральної Асамблеї Інтерполу. Пункт 4 цієї Декларації закликає всіх членів Інтерполу прийняти зобов'язання "дотримуватися принципу міжнародної солідарності у боротьбі з тероризмом з дотриманням конституційних принципів кожної держави-члена Інтерполу" [12, с.165].

Генеральний Секретаріат Інтерполу пропонує якнайбільш активно керуватися вище вказаним Порадником по співробітництву в боротьбі з тероризмом в межах чинного законодавства кожної держави-члена Інтерполу. У пункті 4.1.2 Порадника наведені критерії визначення терористичних актів з міжнародними аспектами, які входять в сферу діяльності Інтерполу. Терористичний акт вважається таким, що має міжнародну значущість, коли:

- цілі, які обнародовані його лідерами, зачіпають більш ніж одну державу;
- його здійснення починається в одній державі, а закінчується в іншій;
- матеріально-технічне забезпечення групи виконавців має іноземне походження;
- він планується або готується в одній державі, а здійснюється в іншій;
- його жертвами є громадяни різних держав або люди, які зайняті роботою в міжнародних організаціях;
- завдана шкода зачіпає різні держави або міжнародні організації.

МВС Росії наказом від 28.02.2000 року № 221 затвер-

дило Інструкцію про організацію інформаційного забезпечення співробітництва по лінії Інтерполу” [13], яка на відміну від вищевказаної “Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів” регламентує у тому числі і питання боротьби з тероризмом з використанням можливостей Інтерполу.

Пунктом 2 “Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів” регулюється порядок та особливості взаємодії з правоохоронними органами зарубіжних держав під час проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих дій з окремих категорій злочинів, щодо попередження, розкриття та розслідування яких можливе співробітництво правоохоронних органів України з Інтерполем з використанням можливостей НЦБ Інтерполу України.

Це злочини у сферах економіки та фінансів (підпункт 2.1), боротьби з незаконним виготовленням підроблених грошових знаків (підпункт 2.2), попередження, розкриття та розслідування злочинів, пов’язаних з транспортними засобами (підпункт 2.3), боротьби з посяганнями на культурні цінності та предмети антикваріату (підпункт 2.4), боротьби з незаконним обігом наркотиків (підпункт 2.5) та вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухівки та вибухових пристроїв (підпункт 2.6), боротьби зі злочинами, пов’язаними з підробкою документів (підпункт 2.7), захисту довкілля, а також боротьби із злочинами, пов’язаними з викраденням та незаконним перевезенням радіоактивних речовин (підпункт 2.8).

Слід зазначити, що пункт 2 вказаної Інструкції безпідставно звужує коло злочинів, що мають транснаціональний характер або виходять за межі України, можливість боротьби з якими надає Статут, документи і практика діяльності Інтерполу (не враховані можливості Інтерполу в сфері боротьби з тероризмом, із злочинами в галузі високих технологій та інше).

Таким чином, правоохоронним органам України, які ведуть боротьбу з тероризмом, необхідно терміново використати пропозиції Генерального Секретаріату Інтерполу, викладені в Пораднику по співробітництву в боротьбі з тероризмом, внесенням відповідних змін у вищевказану “Інструкцію про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті й розслідуванні злочинів”.

Подальші наукові дослідження в сфері удосконалення боротьби з міжнародним тероризмом мають бути спрямовані на забезпечення імплементації норм міжнародних

договорів в зазначеній сфері в українське законодавство.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бельсон Я.М. Інтерпол в борьбе с уголовной преступностью /АН СССР. –М.: Наука. 1989. –236 с.
2. Ляхов Е.Г. Терроризм и межгосударственные отношения. –М.: Международные отношения, 1991. –212 с.
3. Родионов К.С. Інтерпол: вчера, сегодня, завтра. –М.: Международные отношения, 1990. –222 с.
4. Устав Інтерполя // Самарин В.И. Інтерпол. Международная организация уголовной полиции. –СПб.: Питер, 2004. –С.111-122.
5. Погорельский М.А. Борьба с современным терроризмом: міжнародні та внутрішньодержавні проблеми правового регулювання // Честь і закон. -2003. -№ 1. –С.24-27.
6. Бандурка О.М. Інтерпол: міжнародна організація кримінальної поліції: Наук.-практ. посібник. –Харків: “Основа”, 2003. –324 с.
7. Наказ МВС України, Генеральної прокуратури України, СБУ, Державного комітету у справах охорони державного кордону України, Державної митної служби України, Державної податкової адміністрації України “Інструкція про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів” від 9.01.1997 р., № 3/1/2/5/2/2
8. Мацко А. Правові та організаційні аспекти діяльності Інтерполу в Україні // Право України. –2001. -№ 9. –С.96-99.
9. Антипенко В.Ф. Согласование международного и национального антитеррористического права // Тероризм і національна безпека України: Матеріали міжнародної конф.; м. Київ, 11 квітня 2002 р. -К., 2003. –С.53-69.
10. Овчинский В.С. Інтерпол (в вопросах и ответах). –М.: Инфра-М, 2001. –320 с.
11. Руководство по сотрудничеству в борьбе с терроризмом. Генеральный секретариат Интерпола, 1998 // Международно-правовые основы борьбы с терроризмом: Сб. документов /Сост. В.С. Овчинский. –М.: Инфра-М, 2003. –С.157-165.
12. Декларация по борьбе с терроризмом: Резолюция Генеральной Ассамблеи Интерпола, 67 сессия, Каир, 27 октября 1998 (извлечение) // Там же. –С.164-165.
13. Приказ МВД России «Инструкция об организации информационного обеспечения сотрудничества по линии Интерпола» от 28.02.2000 г., № 221.

Надійшла до редколегії 27.01.2005

ЮДИН С.О. ПРОБЛЕМЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ИНТЕРПОЛА В ОРГАНИЗАЦИИ ПРОЦЕССУАЛЬНОГО И ИНФОРМАЦИОННОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ ГОСУДАРСТВ-ЧЛЕНОВ МОУП В СФЕРЕ БОРЬБЫ С ТЕРРОРИЗМОМ

Предложены пути усовершенствования правового регулирования отношений в сфере борьбы с международным терроризмом с использованием возможностей Интерпола.

JUDIN S.O. PROBLEMS USE OPPORTUNITIES OF THE INTERPOL IN THE ORGANIZATION OF REMEDIAL AND INFORMATION INTERACTION OF LAW ENFORCEMENT ORGANS OF STATES-MEMBERS INTERNATIONAL ORGANIZATION OF A CRIMINAL POLICE IN STRUGGLE AGAINST TERRORISM SPHERE

Ways of improvement of legal regulation of relations to sphere of struggle against the international terrorism with use of opportunities of the Interpol are offered.